

УДК 615.89:382(477.85)

Антоній МОЙСЕЙ,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)

Antoni MOYSEY
Higher State Educational Establishment
of Ukraine «Bukovinian State Medical
University», Chernivtsi (Ukraine),
antoniimoisei@bsmu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-5295-2271

**ОБРЯДОВІ АСПЕКТИ НАРОДНОЇ
ЛІКУВАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО
ТА РУМУНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ
(ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД)**

**FUNERAL ASPECTS OF FOLK
HEALING PRACTICES OF THE UKRAINIAN AND
ROMANIAN POPULATION IN BUKOVINA
(HISTORIOGRAPHICAL REVIEW).**

Ключевые слова: народная медицина, траволечение, Буковина, румынское население Буковины, украинское население Буковины, этнография.

Антоний Мойсей. Ритуальные аспекты народной лечебной практики украинского и румынского населения Буковины (историографический обзор).

Считая компаративный метод подхода к анализу взаимовлияния двух этнических культур, которые веками соседствуют в буковинской этнографической зоне лимитрофного пространстве между украинским и румыноязычным населением, очень важным для выявления общих и отличительных генетических и цивилизационных черт, автор статьи раскрывает ключевую базу и историографию подхода к этой проблеме. По сравнению с прошлыми публикациями автора статья дополнена многими новыми данными, ориентированная на конкретную проблематику народной медицины двух народов. Особую ценность представляет информация, собранная в последнее время в результате полевых исследований и анкетирования студентов из разных регионов Украины, в частности - Буковины.

Вступ. Величезний емпіричний матеріал, зібраний протягом століть етнографами, фольклористами та медичними працівниками створює базу для багатопрофільних етнологічних та етномедичних досліджень. Об'ємний інформаційний фонд, зібраний в галузі народної медицини, потребує не тільки класифікаційної роботи, картографування, типологізації, але і внутрішнього аналізу.

Оскільки в сфері наших наукових інтересів постійно перебував буковинський етнографічний регіон, сміємо наполягати на своєрідності формування культури населення в цій лімітрофній зоні, де століттями проживали разом українці та східні романці. Тому вважаємо, що порівняльний аналіз традиційної лікувальної практики цих двох народів, хоча і в обмеженому просторі, дозволить виявити особливе і загальне в цій конкретній галузі народної культури, з'ясувати причини цих спільностей і відмінностей, уточнити генезу і поширення окремих явищ народної медицини, дійти до витоків певних феноменів. Подібне порівняння дасть змогу встановлювати часові рамки і шляхи поширення окремих елементів лікувальної практики, уточнити, як запозичені елементи поступово вписуються в культуру сусіднього етносу.

Історіографія дослідження. Порушена тематика широко розробляється в українській етнологічній науці. Згадаємо з цього приводу праці З. Болтарович, В. Борисенко, О. Боряк, Н. Гаврилюк, О. Стрижаківської, Г. Кожолянка, М. Маєрчик, І. Щербак та ін. Щодо території Буковини потрібно відзначити факт відсутності спеціальних статей, присвячених цій тематиці в румунів і молдаван Буковини, їхнім взаємозв'язкам у цій сфері з українцями краю.

В запропонованому увазі читача дослідженні ро-

биться спроба аналізу наявних джерел та історіографії, які дозволять підійти безпосередньо до окресленої проблеми.

Основна частина. Витоки народної медичної обрядової практики населення Буковини сягають глибокої давнини, коли носіями медичних знань виступали особливі знаючі люди. На відміну від фахових лікарів, засоби лікування яких ґрунтувалися на раціоналізмі, ці народні цілителі засновували свою лікарську практику майже виключно на можливостях магічного, точніше міфологічного пізнання світу, про що свідчить факт їх гармонійного пристосування до довкілля, глибокого знання властивостей рослин і тварин. Вони апелювали не до сили розуму, а до почуттів, емоцій, фантазій, уяви, та інтуїції. І це було цілком закономірно для образу мислення людини традиційної культури, причому не лише для тієї, що такого зцілення потребувала.

Одні з перших даних про народну медицину містяться в "Описі Молдови" (1716) Д. Кантеміра. Викликає наукову зацікавленість описаний ним магічний танець „келушарів”, практикуємий у період між Великоднем і Зеленими святами, що використовувався одночасно для виликування різноманітних хвороб. Як він розповідає, хворого клали на землю, навколо нього "келушари" танцювали, після цього його топтали ногами з голови до ніг, шепочучи йому на вухо певні заклинання. Процедура повторювали тричі, і за твердженням Д. Кантеміра, "результат відповідав жаданням хворого"¹. Слід зазначити, що звичай "келушарів" був зафіксований на рубежі XVIII – XIX ст. також Сулзером².

Дані про способи захисту від негативного впливу

міфічних істот містяться у записках іноземних мандрівників, що проходили територією Молдови. Так, Аузілія (XVIII ст.) розповів про спосіб захисту простого люду за допомогою часнику від відомої у віруваннях румунів міфологічної істоти "збуретор"³. До цього можна додати опис подорожі через наш край російського історика і чиновника Бантиш-Каменського на початку XIX ст., в якій він розповідає про санітарно-епідеміологічні заходи, через які він проходив після переходу Дністра біля Хотина⁴.

Важливі матеріали з народної медицини містяться також на сторінках архівних документів. Серед них слід згадати колекцію "Документів старого Молдавсько-Кимпулунзького околу"⁵, зібраного Т.В. Штефанеллі у 1915 р., в якій міститься судово постановою 1761 р., з якої можна дізнатися, що мешканка Кимпулунга-Молдавського (південна частина Буковини) Тудора Флоче подала до суду на одного вівчаря, який за допомогою заговореної води та меду, якогось волосся (нерозбірливо. – А.М.) та лісових трав причарував її доньку та сина, в результаті чого дівчина онімела, а хлопець помер⁶. Наукове зацікавлення викликає також документ 1750 р., в якому міститься інформація про те, що навіть боярину були відомі лікарські рослини, які він збирав для вилікування власної хвороби⁷. Тобто, знання у галузі народної медицини були розповсюджені у всіх соціальних прошарках населення, будучи повсякденною необхідністю.

Інші документи дають змогу дізнатись про поширеність практики народного лікування у всьому ареалі проживання східних романців. Так, за документальними даними, 1805 р. правитель країни надав у Бухаресті привілеї Іону Турбату (Скаженому) з с. Ретунда Романацького повіту, який безкоштовно виліковував від сказу людей та тварин, як у своєму так і у сусідніх повітах⁸.

Серед опублікованих джерел слід згадати також "Опис Буковини" (1775) першого австрійського військового адміністратора Буковини генерала Г. Сплени⁹, де він оцінив санітарну ситуацію краю наприкінці XVIII ст.

Стан народної медицини знайшов своє відображення на сторінках інших робіт, а саме у монографії І. Будай-Деляну "Короткий огляд Буковини", яка була написана на вимогу австрійського уряду у 1803 році¹⁰.

У вказаних документах знаходимо фрагментарні згадки про місце і роль народної медицини в житті буковинців.

До подібних видань належала книга «Населення Буковини», замовлена австрійською адміністрацією у другій половині XIX ст.¹¹. В ній дуже добре розкрита тема родильної обрядовості, лікувальної практики при народженні, при аборті та інших ситуаціях, які виникають у цей період в житті дитини і породіллі.

Значний матеріал про народну медицину східнороманського населення Буковини міститься у народознавчих працях румунських дослідників другої половини XIX – початку XX ст.: С.Ф. Маріана, І.Г. Сбіери, Д. Дана, Є. Нікуліце-Воронки,

А. Горовея, Т. Памфіле, Л. Боднереску та ін.

Серед робіт, які акумулюють величезний емпіричний матеріал з вивчаємої проблематики, слід відзначити: "З психології румунського селянина. Звичай та вірування парубків і дівчат нашої країни в період любові та напередодні шлюбу"¹² (1909), „Вірування та забобони румунського народу"¹³ (1915), „Ботаніка румунського народу"¹⁴ (у співавторстві з М.Лупеску) (1915), „Заклинання у румунів"¹⁵ (1931) А.Горовея; серія статей „Народні вірування буковинців"¹⁶ (1894-1895) Д.Дана; „Румунські народні заклинання"¹⁷ (1886), „Ворожіння, чари та відведення"¹⁸ (1893), „Родини у румунів"¹⁹ (1892), 3-томне видання „Свята у румунів"²⁰ (1898-1901) С.Ф. Маріана; „Звичай і вірування румунського народу"²¹ (1903), „Фольклорні студії"²² (1908-1913) Є.Нікуліце-Воронки; „Свята у румунів. Літні свята у румунів"²³ (1911), "Свята у румунів. Різдво"²⁴ (1914), „Свята у румунів. Осінні свята та Різдвяний піст"²⁵ (1914), „Румунська міфологія. За віруваннями румунського народу"²⁶ (1916-1924), „Хвороби та лікування у людей, тварин, птахів"²⁷ Т.Памфіле та ін.

Крім вже зазначених праць, решта робіт з даної тематики, надрукованих у другій половині XIX ст., розкривали сутність проблем епізодично. Певні спроби у цьому напрямку зробив Б.П. Хаждеу. Зокрема, у 1850 р. він надрукував любовне заклинання, зафіксоване у с. Керстенці Хотинського повіту (сьогодні – Хотинського району Чернівецької області); І. Бераріу опублікував три заклинання лікувального спрямування з Буковини у журналі «Румунське сьайво» («Auroga Română»): від більма, злого пухиря, *іеле*²⁸. В. Александри опублікував п'ять заклинань у своїй збірці "Румунські народні вірші"²⁹ (1866): від пристріту, *іеле*, *потвори*, зміїного укусу, кольки, Г. Точілеску – тексти трьох заклинань (від *іеле*, гарячки та пристріту) і двох любовних ворожінь³⁰, А.М. Маріенеску – ворожіння, чаклування та заклинання з Банату³¹, Т. Бурада – деякі тексти з Добруджі: заклинання від сказу, від злого пухиря, зміїного укусу³², І. Мінеску – заклинання від пристріту та від зміїного укусу³³, Мелкіседек – опублікував 5 заклинань, яких він репродукував з рукопису написаного монахом Порфірієм у 1839 з монастиря Бісерікань³⁴. За оцінкою С.Ф. Маріана, лише Г.Д. Теодореску та А.М. Маріенеску займалися даною проблематикою систематично³⁵. Так, Г.Д. Теодореску опублікував у 80-х рр. XIX ст. заклинання від бешихи, пристріту, *збуреторула*, бліх, зміїного укусу тощо³⁶.

Особливе місце посідають матеріали, що зберігаються у фондах Державного архіву Чернівецької області. У фонді № 320 значну цінність становить справа № 2311 "Доповідні записки і листування з Синодом, Крайовим управлінням Буковини, Генеральною дирекцією культів про вжиття заходів по-боротьбі з сектантством, алкоголізмом і марновірством", у якій міститься пастирське послання православного єпископа Буковини Досифея Херескула (1788), спрямоване проти традиційної практики звернення віруючих у випадку хвороб "не до лікарів, а до різних бабок та

ворожок, чим шкодять своєму здоров'ю"³⁷. Цінні відомості про наявність в буковинських селах наприкінці XIX ст. баб-повитух (моші) вміщено у архівній справі № 67 "Свідчення про народження дітей за 1892 рік"³⁸. В цьому ж фонді у справі № 68 "Свідчення про смерть мешканців, видані санітарними органами у 1878 р.", подаються документи з переліком найбільш розповсюджених у 1878 році на Буковині хвороб та причин смерті³⁹, інших архівних матеріалах знаходимо інформацію про наявність на Буковині акушерках⁴⁰, їхню діяльність⁴¹, про діяльність генерального санітарного інспектора Буковини⁴², про діяльність акушерських шкіл⁴³, лікарень, пологових будинків⁴⁴ тощо. Ці відомості представляють цінність у контексті процесу поступового переходу населення від послуг баб-повитух до акушерок, заснування лікарень та пологових будинків, який йшов інтенсивно саме у другій половині XIX – на початку XX ст.

Окремий корпус документів складають матеріали рукописних фондів наукового архіву Чернівецького музею народної архітектури та побуту. Зокрема, серед матеріалів рукописних фондів інтерес представляють "Звіт про етнографічну наукову розвідку по вивченню народних традицій і побуту румунського населення Герцаївського району: Велика Буда, Байраки, Годинівка, Горбова, Тарнавка, Остриця, м. Герца", в яких вміщено цікаві матеріали про різноманітні заборони та застереження щодо вагітних, народні поради для полегшення родів і першої купелі дитини, дані про обряд хрещення дитини, профілактичні засоби тощо⁴⁵, а також "Звіт про етнографічну наукову розвідку по дослідженню традиційних новорічних свят"⁴⁶, з яких ми можемо почерпнути багато цінної інформації для дослідження даної теми. У згаданих музейних матеріалах знаходимо також відомості про інформаторів, від яких був зібраний польовий матеріал.

Значний пласт матеріалів про народну медицину румунів Буковини у другій половині XIX – на початку XX ст. зберігається у меморіально-документальному фонді будинку-музею С.Ф. Маріана у Сучаві (Румунія). Тут можна ознайомитися з такими рукописними матеріалами етнографа: 1. Фольклорні збірки: Т. 1-3 – Пісні з Буковини і Трансільванії; Т. 4-5 – Дойни з Буковини; Т. 6 – Дойни з Трансільванії; Т. 7 – Хори, вигуки та пісні з Трансільванії, Буковини та Угорщини; Т. 8 – Військові дойни, балади та колядки; Т. 9 – Коляди; Т. 10 – Загадки; 2. Буковинські казки (в 2-х томах); 3. Румунська народна ботаніка (12 томів і гербарій); 4. Юність у румунів; 5. Свята у румунів; 6. Тварини-свавці (в 3-х томах) та ін.

Рукописні матеріали С.Ф. Маріана про народну ботаніку складаються з 12 шкільних зошитів (по 10 сторінок кожний), які містять відомості про 525 видів рослин та оздоблених гербарієм. Крім рецептів народної фармацевтики, тут записані звичаї, вірування, балади, дойни, казки, примовляння, магічна практика, пов'язані з описаними рослинами. Автор описав кожну рослину, згадав автохтонні

назви рослин, поширені в різних етнографічних зонах Румунії, вказав місцевість, де росте кожна рослина, спосіб її використання у різноманітних галузях, а також етнофольклорні матеріали, пов'язані з кожною конкретною рослиною (повір'я, звичаї, заклинання). У них згадуються такі найпоширеніші рослини, як ліщина, волошка, коноплі, папороть, мак, белада, глід, полин, перець, бузина, тютюн, часник тощо⁴⁷.

Серед рукописних матеріалів про народну ботаніку С.Ф.Маріана зберігається також рукописна праця автора „Румунська флора”, датована 1870 р., що містить 46 арк. Присутній також вступ автора датований 4 грудня 1870 р. та алфавітний покажчик рослин (31 арк.)⁴⁸.

Аналізуючи рукописні матеріали та статті вченого, присвячені народній міфології, слід зазначити, що вони ґрунтувалися на 80 міфах, зібраних і розташованих у хронологічному порядку. У рукописних матеріалах докладно охарактеризовано такі міфологічні істоти, як *лімун (zburătorul)*, *перевертень (tricolici)*, *Маму Ліцу (Mama Pădurii)*, *стригой (strigoi)*, *шибеник (spiriduș)*, *Свята П'ятниця (Sfânta Vineri)*, *примара (stafie)*, а також духів хвороб: *чума, самка, холера* тощо. Вони дають змогу вивчити релігійно-містичні уявлення народу про хвороби⁴⁹.

У його праці "Родини у румунів" досліджені звичаї і вірування членів сім'ї, пов'язані із забезпеченням новонародженої дитини оптимальними умовами існування та захистом її від злих чар. Етнографічний матеріал поділений на 25 розділів. Основні з них – це: "Бажання румунки", "Збуреторул", "Самка" або "Авестіца", "Народження", "Втрата дитини", "Купання", "Годування дитини груддю", "Віщуни", "Хрестини", "Ім'я", "Зміна імені", "Стіл баби-повитухи", "Стриження волосся", "Відлучення від грудей" та ін. В залежності від змісту матеріал можна поділити на 4 частини: дородові обряди, родильні обряди, соціалізуючі звичаї та обряди (хрестини, кумівство, дарування калачів тощо), після хрестинні обряди, які тривали до відлучення дитини від грудей.

У першій частині праці С.Ф. Маріан описав такі складники передродової обрядовості, як способи визначення статі дитини у вагітної жінки; ставлення до штучного переривання вагітності; замовляння, лікування травами, молитвами та магічними діями з метою вплинути на безпліддя; ставлення до самого факту народження дитини; різні заборони для вагітної жінки в їжі, поведінці.

В роботі Д. Дана "Русини Буковини" тематика народної медицини знайшла важливе місце. Вона цікавила його під кутом зору боротьби проти епідемічних хвороб у буковинських українців. Проаналізувавши стан епідемічних захворювань, учений констатував, що найбільш розповсюдженими хворобами в українців були: дифтерія, скарлатина, кір, астматичний кашель у дітей, малярія, тиф, туберкульоз, сифіліс, що призводило до значного відсотка випадків смертності. Але незважаючи на часті захворювання, селяни не зверталися до професійних лікарів, хіба що у випадку масового поширення епідемій. Ліки, виписані лікарями, за словами Д. Дана, селяни частіше

всього не вживали – через свою віру. Майже кожне село мало свого місцевого лікаря-заклинателя (*descantator*), який користувався великим авторитетом у своєму та сусідніх селах. Серед найбільш розповсюджених методів народного лікування дослідник відзначив: заклинання, купання, гасіння вугликів або обкурювання димом з лікарських рослин, лікування горілкою, настояною на лікарських травах. Найчастіше у народній медицині українці Буковини використовували полин, нарцис, буряк, мальву, барвінок, беладону, бруньки верби, часник тощо. Причому коріння рослин збиралися знавцями у спеціальні дні, з вимовлянням заклинань, – лише у цьому випадку вони вважалися корисними для здоров'я людини. За спостереження Д. Дана, найчастіше народ лікувався обкурюванням з волосинок кажана або голок їжака від малярії, обкурюванням маковим насінням або дубовими жолудями від зубного болю, розтиранням горілкою та оцтом з тертим часником від паралічу ніг та ревматизму, накладенням паленого каменю або скипидару від зубного болю, накладенням на рану золи з конопляного полотна, мастила з білого воску, олії і ладану або з смоли і олії тощо. Крім того, побутували й більш складні дійства, як, наприклад, заклинання від зняття переляку: три дні підряд хворий перед сходом сонця повинен тримати у роті ніж і одночасно промовляти текст заклинання.

Д. Дан навів також приклади вірувань, пов'язаних із захисною магичною силою води або рослин. Наприклад, буковинські українці вірили, що освячена на Йордан вода, яка зберігається поряд з іконами цілий рік, можевилікувати різні хвороби; якщо хворий скупається у Страсний четвер у проточній воді – одужає; різні трави і мак, освячені священиком на Маковея, – можутьвилікувати хвороби тощо⁵⁰.

Наукову цінність для порівняльної характеристики становить буковинський етнографічний матеріал, зібраний за допомогою анкет Б.П. Хаждеу та Н. Денсушану⁵¹ в останній чверті XIX ст. Так, наприклад, Б.П. Хаждеу розповсюдив дві анкети: „Правові звичаї румунського народу” (1878) та „Лінгвістично-міфологічну анкету” (1884-1885). Про зміст відповідей на анкети вченого можна дізнатися з праці І.Мушлі та О.Бирлі „Типологія фольклору з відповідей на анкети Б.П. Хаждеу”⁵², де було систематизовано матеріал, що становив 17000 сторінок рукопису отриманих відповідей від представників міської та сільської інтелігенції. Якщо відповіді на першу анкету стосуються в основному сімейної обрядовості та суспільного життя румунського села: вечорниці, посиденьки, ворожильні обряди, то на другу – матеріальної культури, календарної обрядовості та міфології. Відповідей на другу анкету є в двадцять разів більше, ніж на першу, і надходили вони з 701 населеного пункту всіх повітів Румунії та інших місцевостей, де проживають румуни. З південної частини Буковини матеріали були зібрані групою інформаторів з наступних населених пунктів: Бая, Богденешти, Борка, Броштени, Брустурь, Долхаска, Долхешти, Дорна-Гура-Негрій, Фаркаша, Форешти, Геїнешти, Джорджешти, Городнічени, Ротопенешти,

Лемешени, Леспезь, Літени, Мелінь, Мірослешти, Пашкани-Столнічени, Преутешти, Менестіря Пробота, Редешени, Руджіноаса, Васкани, Шару-Дорней, Тетеруш, Цолешти, Валя-Глодулуй (сучасного Сучавського повіту Румунії) та Гарнавка (сучасного Герцаївського району Чернівецької області). На основі матеріалів анкет Б.П. Хаждеу можна виокремити вірування буковинських румунів у духів хвороб (*самка, чума, холера, динселе*), дані про свята, дотримані простим народом з метою захистити себе та ближніх від хвороб, недугів, епідемій тощо. Крім того, у відповідях на анкети Б.П. Хаждеу міститься також значний матеріал про магичні об'єкти, використані знахарками у лікувальних цілях.

Значний матеріал з народної медицини румунів Буковини міститься у праці яеської дослідниці Сільвії Чуботару „Медичний фольклор з Молдови. Типологія та корпус текстів”⁵³ (2005). Основу роботи складає етнофольклорний матеріал, що зберігається у фондах Яеської філії Румунського філологічного інституту імені Александру Філіпиде Румунської академії наук під назвою «Фольклорного архіву Молдови і Буковини». Документальна база роботи була зібрана протягом більш ніж трьох десятиріч зусиллями великого колективу дослідників. Відповіді були отримані з понад 800 населених пунктів румунської Молдови та Буковини. Акумуляція даних, які відносились до народної медицини, тривало до 1971 р. До цієї титанічної праці доклали свої зусилля такі відомі румунські етнологи як Лучія Бердан, Лучія Чіреш, Іон Чуботару, Мірча Фотя та Штефан Попа.

Структурно робота поділена на чотири частини. Перша частина вбирає у себе вступні студії, в яких особливості феномену народної медицини на терені румунської Молдови та Буковини проаналізовані у часовому відрізку від перших подібних занять до наших днів. Друга частина роботи присвячена типологізації. В ній польові матеріали з етномедицини, зафіксовані автохтонними терапевтичними агентами, класифіковані у відповідності до їхньої належності до хвороб людей або тварин. У третій частині подана антологія поетичних текстів, що впорядковані в залежності від хвороби, для лікування яких застосовувалися. Остання частина монографічного дослідження знайомить нас з науковим апаратом – бібліографією, покажчиком скорочень назв населених пунктів, покажчиком імен інформаторів, назв рослин, міфологічних уявлень та глосарієм.

Матеріал був зібраний під час польових експедиційних досліджень у понад 119 сіл південної частини Буковини. Найкраще висвітлений матеріал з таких сіл, як Нижній Віков, Думбровени, Ботош, Літень-Моара, Шкея, Ботошана, Великі Долхешти, Ботешти, Міговени, Нижні Фратівці, Ватра Молдовіцей.

Про використання лікарських рослин та інших засобів у народній медицині румунів Буковини міститься інформація у працях Е.Цопи „Методичне та раціональне використання лікарських рослин на

Буковині" (Чернівці, 1942) та С.Релі „Чернеча медицина у минулому румунів" (Чернівці, 1935).

Тематика народної медицини отримала ґрунтовне тлумачення на сторінках довідників: „Довідник Лікарських рослин, що ростуть у Румунії" (1918) К. Захарії, „Румунський порівняльний медичний фольклор" (1944) І.А. Кандрі, „Наші лікарські рослини" (1944) А. Буї, „Етноботанічний довідник" (1968) А. Борзи, „Систематична ботаніка" (1972) Т. Мораріу та І. Тудора, „Румунська енциклопедія етноботаніки" (1979) В. Бутуре та ін. На сторінках цих публікацій був вміщений величезний пласт етнографічних знань про народну лікувальну практику.

Не позбавлені наукового значення цілий ряд робіт, які дають змогу провести порівняльну характеристику основних аспектів народної медицини румунів та українців Буковини. Так, у публікаціях Григорія Купчанко⁵⁴ знаходимо фрагментарні згадки, які стосуються традиційного лікування на Буковині. Це, зокрема, примівки від "уроку", проти золотухи ("на жовни"), "на болячку", від "уровища", пухлини на шиї ("від душі"), проти рожі ("на бешегу"), "на більмо", проти шлункового корча ("на сонці"), "на плакси", "коли вкусить гадина"⁵⁵. В його роботах можна знайти фактаж медичного аспекту родильної обрядовості.

У публікаціях австрійського етнографа Раймунда Фрідріха Кайндля⁵⁶ знаходимо відомості про стан медицини на Буковині у ХІХ ст. Представляє певний інтерес для дослідника порівняти записи Г. Сплени із даними Р.Ф. Кайндля щодо санітарного стану краю. За Кайндлем вже самою собою зрозумілими стали факти спорудження міської лазні (1830), нового військового шпиталю (1849), єврейського шпиталю (1855). У 2000 році була перевидана його праця "Гуцули", де окремим третім розділом "Цілительство" подані численні домашні лікувальні засоби⁵⁷. Це ще раз відкриває завісу над фактом співіснування двох медицин – офіційної та народної. Достойні уваги також його спільна етнографічна робота з О. Манастирським «Русини на Буковині», де вони аналізують весь цикл родильної звичаєвості з медичної точки зору⁵⁸. Певний інтерес представляє також стаття О. Манастирського "На Великдень"⁵⁹, опублікована у 1895 р. у газеті "Буковински Вѣдомости", в якій зустрічаються оказіональні вказівки на народну медицину в контексті свята Великодня.

Цінні відомості про носіїв знахарського жанру, про етіологію хвороб, багато примовок і замовлянь з Буковини були зібрані етнографом з Пłosкої В. Козарищуком⁶⁰, які були опубліковані в газеті "Буковинки Вѣдомости" за 1896 рік. За твердженням того ж В. Козарищука, "сільські знахарі відпровадили вже немало жертв на той світ своїми отруйними напоями і отруйними рослинами"⁶¹. Характеризуючи цей жанр традиційної магії В. Козарищук цілком слушно відзначив, що "примівки складають в середовищі простого народу свого роду культ, містять в собі багато цікавого для науки матеріалу. Але записати примівки дуже важко"⁶², бо

носії традиції покривають їх великою таємницею. Тим не менш, дослідникам ХІХ ст. вдалося зібрати у різних місцевостях Буковини цілу низку давніх примовлянь. Серед них варто згадати замовляння від холери, болів у шлунку, кровотечі, гикавки та ін.

Чимало матеріалів стосовно народної медицини у зв'язку з календарною та сімейною обрядовістю буковинців, різні забобони які стосуються профілактики захворювань та про стан здоров'я населення Буковини зустрічаємо у Людвіга Адольфа Сімігновича⁶³. Його праця "Die Volkergruppen der Bukowina" вміщує етнографічний опис звичаїв та обрядів малорусів, румунів та гуцулів Буковини. Щодо традиційного лікування, то в ній досить часто подаються різні відомості із вказаної теми. Це, зокрема, про ставлення буковинського населення до народних цілителів (баб-ворожок, відьом, мошь), наводяться різного роду заклинання при різноманітних хворобах та про способи і час їх застосування; про людей, які володіють "мистецтвом" лікування та про різноманітні зілля, де і коли його збирають.

У 70-80-ті ХХ ст. роки основна увага зверталася на практичний бік народної медицини. Тоді почали укладати різноманітні збірники народних рецептів приготування та використання різноманітних лікарських засобів.

У цей період з'явився також цілий ряд наукових досліджень присвячених народній медицині українців. Це, зокрема, праця З. Болтарович "Народне лікування українців Карпат кінця ХІХ – початку ХХ ст." (Київ, 1980)⁶⁴. В даній роботі дослідниця торкається подекуди і території Буковини. В монографії висвітлено народні методи профілактики захворювань, лікувальні засоби рослинного, тваринного, мінерального походження і т. п. Народна медицина розглядається в тісному зв'язку з соціально – економічним становищем населення українських Карпат, акцентується увага на негативних сторонах знахарства, магії і разом з тим підкреслюється все раціональне, що накопичила народна медицина протягом багатьох століть. Помітний внесок у дослідженні питань народної медицини українців Буковини, зробила праця З. Болтарович "Загальнослов'янські і специфічні риси народної медицини українського населення Карпат"⁶⁵ та "Народ і засоби лікування на Буковині"⁶⁶.

Великий інтерес для нас представляють праці румунських дослідників, серед яких Бурата Т. "Твори. Фольклор та етнографія", Ротіке Г. "Буковина, яка минула...", Білу В. "Література та сімейні звичаї з Марамуреша", Теодореску Г. "Примовляння", Фокі А. "Фольклорні паралелі з Карпатською культурою", Павелеску Г. "Дослідження та вивчення фольклору", Чюндел К. "Давній румунський фольклор".

Інформацію про окремі моменти народної медицини можна почерпнути з етнографічних і народознавчих досліджень буковинських науковців. Серед них, зокрема, праці Г. Кожолянка "Етнографія Буковини", "Родинно-христинна обрядовість українців Буковини", І. Чеховського "Вогонь і вода в

антропеїчній календарній магії українців Буковини", "Демоніологічні вірування і народний календар українців Карпатського регіону",

Л. Іонець, І. Бульбук та І. П'язя "Етнографічні аспекти народної медицини українців Буковинського Припруття". На жаль, в них містяться незначні дані про народну медицину східнороманського населення Буковини, не використаний матеріал з даної тематики, що міститься у подорожніх записках іноземних мандрівників, роботах цілої плеяди румунських дослідників традиційної культури населення Буковини другої половини XIX – початку XX ст. (С.Ф.Маріана, Є.Нікуліце-Воронки, А.Горовея, Т.Памфіле та ін.).

Маємо бути уважні і до монографій, які розкривають історію та етнографію певного села. В деяких з них знаходимо цінний фактологічний матеріал з народної лікувальної практики. Як приклад можна привести роботу В. Змошу, присвячену селу Верхні Петрівці Сторожинецького району. В ній розгорнуто розповідається про бабу - повитуху, про її діяльність протягом двох століть, приводяться також тексти примовлянь при лікуванні різних хвороб⁶⁷.

Потрібно також відзначити працю І. Нандріша "Наше село Магала на Буковині"⁶⁸, в якій окремим розділом "Народна медицина" подано в даній монографії відомості про різноманітні хвороби, їх етіологію, народні назви та способи лікування, про діяльність та спеціалізацію ворожок, знахарок та мош-повитух та відомості про народну ветеринарію.

Дані узагальнюючого характеру про народну медицину східнороманського населення Буковини були вміщені у монографічних дослідженнях проф. Мойсея А.А.: „Традиційна культура населення Буковини у працях румунських дослідників другої половини XIX – початку XX ст.” (2005), "Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини" (2005) та "Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини" (2010). Зокрема, у своїй роботі „Традиційна культура населення Буковини у працях румунських дослідників другої половини XIX – початку XX ст.” автор один з перших в українській науці зробив спробу наукового дослідження етнографічної спадщини С.Ф. Маріана, І.Г. Сбієри, Д. Дана, Є. Нікуліце-Воронки, Л. Боднереску, А. Горовея, Т. Памфіле та ін. румунських дослідників. Зокрема, був визначений ареал дослідження румунських учених на Буковині, були введені вперше до наукового обігу музейно-архівні матеріали меморіально-документального фонду С.Ф. Маріана будинку-музею ученого в Сучаві (Румунія), фонду рукописів С.Ф. Маріана Національної бібліотеки Румунської академії наук (м. Бухарест), фондів Державного архіву Чернівецької області. У праці були вміщені значні матеріали з народної медицини східнороманського населення Буковини, накопичених у наукових збірниках згаданих румунських етнографів.

Величезний фактологічний матеріал, зібраний шляхом польових досліджень в 1997- 2016 роках, накопичений в особистому архіві автора даної статті.

Він стосується різних аспектів народної лікувальної практики румунів і українців буковинської етнографічної зони.

До корпусу фактологічної бази слід віднести також дані I етапу конкурсу студентських науково-дослідних робіт з народної медицини, що проходив у 2013-2014 н. р. в Буковинському державному медичному університеті.

Анкети пропонували широкий спектр питань з народної медицини. Вони стосувалися загальних питань, таких як: засоби гігієни, методи профілактики захворювань, а також засоби лікування конкретних хвороб (дихальної та серцево-судинної систем, суглобів, шлунково-кишкового тракту, сечовидільної, статевої та імунної систем, травм, інфекційних хвороб тощо), народні методи боротьби з педикульозом або з алкогольною залежністю. У результаті проведення польових досліджень була отримана етнографічна інформація з народної медицини, що походить з 65 населених пунктів України (12 областей країни). Серед робіт містяться відповіді на анкети, записані від респондентів румуномовних сіл Чернівецької області, що надають змогу акумулювати базу даних для компаративного аналізу матеріалів з народної медицини.

Висновки. Отже наявна джерельна база та історіографія етнографічних досліджень проблеми народної медицини у українців і румунів Буковини достатньо об'ємна і надає можливість дослідникові проникнути у деталі лікувальної практики буковинців на рівні існуючих на певному етапі поширених хвороб, уявлень про причини хвороб, засобів та методів їх лікування. Вони дозволяють провести порівняльний аналіз всіх елементів окресленої галузі народної культури у українців і румунів буковинської етнографічної зони, знайти спільні і відмінні риси, дослідити генезу цих явищ.

Reference:

- ¹ Kantemir D. Deskriera Moldovey. – Kyshyneu: Literatura artistike, 1982, p. 174-175;
- ² Iorga N. Istoria românilor prin călători / Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A.Angheliescu. – București: Casa Scânteii, 1981, p. 388;
- ³ Călători străini despre țările Române / Volum îngrijit de M.Holban, M.Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P.Cernovodeanu. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1997. – Vol. 9, p. 315;
- ⁴ Bantysh-Kamenskiy D. Putishestviye v Moldaviyu, Valahiya i Serbiyu. – M.: Gubernskaya tipografiya Reshetnikova, 1810. –192 p.
- ⁵ Ștefanelli T.V. Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc. – București: Librăriele Socec & Comp. și C.Sfetea, 1915. – 240 p.;
- ⁶ Ștefanelli T.V. Documente din vechiul ocol ..., Ibidem, p. 65;
- ⁷ Iorga N. Documente privitoare la familia Callimachi. – București, 1903, p. 12;
- ⁸ Pamfile T. Boli și leacuri la oameni, vite și păsări / text stabilit de P.Florea/. – București: Saeculum, 1999, p. 91;

- ⁹ Spleni H. fon. Opys Bukovyny. - (Beschreibung der Bukowina.) / Perekl. z nim. O. D. Ohuya, M. M. Sayka. - Chernivtsi: Ruta, 1995;
- ¹⁰ Budai-Deleanu I. Scurte observații asupra Bucovinei, prezentat guvernului austriac, 1803 // Dragnev D., Purici Ș., Ungureanu C., Gumenai I. Din istoria ținutului natal (regiunea Cernăuți), p. 75;
- ¹¹ Naselechia Bukovyny / pereklad z nim. F. Andriitsea, A. Kvasetsikogo. - Chernivtsy: Zelena Bukovina, 2000. - 160 s.
- ¹² Gorovei A. Din psihologia țaranului român. Datinile și credințele flăcăilor și fetelor noastre din țară în preajma dragostei și înșurătoarei. - București: Ramuri, 1909. - 250 p.;
- ¹³ Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român. - București: Librăriile Socec & comp., Pavel Suru, C. Sfetea, 1915. - 465 p.; Gorovei A. Credinți și superstiții ale poporului român / Ediție îngrijită de I. Datcu. - București: Editura „Grai și suflet - Cultura națională, 1995. - 344 p.
- ¹⁴ Gorovei A., Lupescu M. Botanica poporului român. - Fălticeni: Tipografia Iosif Bendit, 1915. - 166 p.
- ¹⁵ Gorovei A. Descântecul românilor. Studiu de folclor. - București: Regia M. O., Imprimeria Națională, 1931. - 423 p.;
- ¹⁶ Dan D. Credințe populare bucovinene // Gazeta Bucovinei. - 1894. - A. 4. - № 30. - P. 1-2; № 63. - P. 1-2; № 67. - P. 1-2; № 70. - P. 1-2; № 74. - P. 1-2; № 79. - P. 1-2; № 84. - P. 1-2; № 97. - P. 1-2; № 99. - P. 1-2; 1895. - A. 5. - № 2. - P. 1-2; № 5. - P. 1-2; № 12. - P. 1-2; № 17. - P. 1-2; № 19. - P. 1-2; № 23. - P. 1-2; № 30-31. - P. 2; № 32. - P. 1-2; № 37. - P. 1-2; № 40. - P. 1-2; № 43. - P. 1-2.
- ¹⁷ Marian S.F.I. Descântecul populare române. - Suceava: Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuți, 1886. - 352 p.;
- ¹⁸ Marian S.F.I. Vrăji, farmece și desfaceri. - București: Lito - Tipografia Carol Gobl. - 1893. - 242 p.;
- ¹⁹ Marian S.F. Nașterea la români: Studiu etnografic. - București: Lito-Tipografia Carol Gobl, 1892. - 441 p.;
- ²⁰ Marian S.F. Sărbătorile la români. - București, 1898. - Vol. I. - 290 p.; 1899. - Vol. II. - 307 p.; 1901. - Vol. III. - 346 p.;
- ²¹ Voronca E.N. Datinele și credințele poporului român. - Cernăuți: Tipografia Isidor Wiegler, 1903;
- ²² Voronca E.N. Studii în folclor. - București: Tipografia G.A. Lazareanu, 1908. - Vol. I. - 303 p.; Cernăuți: Gutenberg, 1912-13. - Vol. II. - 450 p.;
- ²³ Pamfile T. Sărbătorile la români: Sărbătorile de vară la români. Studiu etnografic. - București: Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea și Librăria Națională, 1911. - 234 p.;
- ²⁴ Pamfile T. Sărbătorile la români: Crăciunul. Studiu etnografic. - București: Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, 1914. - 249 p.;
- ²⁵ Pamfile T. Sărbătorile la români: Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului. Studiu etnografic. - București: Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1914. - 216 p.;
- ²⁶ Pamfile T. Mitologie românească. După credințele poporului român. - București: Academia Română, 1916. - Vol. I. - 401 p.; 1916. - Vol. II. - 71 p.; 1924. - Vol. III. - 61 p.;
- ²⁷ Pamfile T. Boli și leacuri la oameni, vite și păsări / text stabilit de P. Florea. - București: Saeculum, 1999. - 221 p.;
- ²⁸ Berariu I. Descântecul // Aurora română. - Cernăuți. - 1881. - A. I. - P. 57;
- ²⁹ Alecsandri V. Poezii populare ale românilor. - București: Tipografia lucrătorilor asociați, 1866, p. 10, 271;
- ³⁰ Tocilescu G. Descântecul // Revista pentru istorie, arheologie și filologie. - București. - 1884. - A. II. - Vol. I. - P. 384;
- ³¹ Marienescu At.M. Descântecul // Foaia Gazetei. - 1858. - august.; Marienescu At.M. Descântecul // Familia. - Pesta. - 1866. - A. II. - P. 370, 371, 406-407; Marienescu At.M. Descântecul // Familia. - Pesta. - 1867. - A. III. - P. 69, 205, 265;
- ³² Burada T.T. O călătorie în Dobrogea. - Iași, 1880, p. 269-277;
- ³³ Minescu I. Descântecul // Foaia societății Românismul. - București. - 1870. - A. I. - P. 95-96;
- ³⁴ Melchisedec Descântecul de bubă-rea, de beșica-cea-rea, de năjit, de cârțiță și de cel perit // Revista pentru istorie, arheologie și filologie. - București. - 1884. - A. II. - Vol. I. - P. 382;
- ³⁵ Marian S.F.I. Precuvântare // Marian S.F.I. Descântecul populare române. - Suceava: Tipografia lui R. Eckhardt în Cernăuți, 1886. - P. VI;
- ³⁶ Teodorescu G. Dem. Poezii populare române. - București, 1885, p. 358-398;
- ³⁷ State Archive of Chernivtsi region (DACHO- ukr). - Case № 320. - Desk. 3. - File. 2311. - P. 1.;
- ³⁸ DACHO. - Case. № 401. - Desk. 1. - File. 67. - 29 p.;
- ³⁹ DACHO. - Case. № 401. - Desk. 1. - File. 68. - 51 p.;
- ⁴⁰ DACHO. - Case. № 1. - Desk. 2. - File. 311;
- ⁴¹ DACHO. - Case. № 401. - Desk. 1. - File. 67;
- ⁴² DACHO. - Case № 3. - Desk. 2. - File. 12612;
- ⁴³ DACHO. - Case. № 286. - Desk. 2. - File. 305;
- ⁴⁴ DACHO. - Case. № 3. - Desk. 2. - File. 10915;
- ⁴⁵ DACHO. - Case. № 3. - Desk. 4. - File. 2198.
- ⁴⁶ Naukoviy arhiv Chernivetskogo muzeiu narodnoy arhitekturi ta pobutu (NACMNAP). - НФ. - 01-03-95 a. - 33 арк.;
- ⁴⁷ NACMNAP. - NF. - 01-03-19. - 20 pp.;
- ⁴⁸ Memorialno-dokumentalniy fond budynku-muzeiu S.F. Mariana v Suchavi (Rumuniia) (MDF BMMS). Fond rukopysiv - № 3. - Ruk. «Rumunska narodna botanika» (12 tomiv ta herbarii).
- ⁴⁹ MDF BMMS. - Fond rukopysiv № 3. - Inv. nomer 112. Rumunska flora. - 46 arc.;
- ⁵⁰ MDF BMMS. Fond rukopysiv - Ruk. „Rumunska narodna mifolohiia”.
- ⁵¹ Dan D. Rutenii din Bucovina. Schita etnografica [Text] / D. Dan. - Bucuresti, 1913, p. 40-42.
- ⁵² Fochi A. Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX: Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu. - București: Minerva, 1976. - 392 p.;
- ⁵³ Mușlea I., Bârlea O. Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hașdeu. - București: Minerva, 1970. - 634 p.;
- ⁵⁴ Ciubotaru S. Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte. - Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005. - 576 p.
- ⁵⁵ Kupchanko H. Yзъ sbornyka bukovynskykh

prostonarodnykh рѣсен, skazok, povъstei, poslovytsъ, suevъryi u рг. // Bukovynskaia Zoria. – 1870. – 9 fevralia; Kurchanko Н. Нѣкоторыя ystoryko-heohrafycheskiia svѣдѣniia о Bukovynъ. – К.: Typohrafiia M.P. Frytsa, 1875. – 315 s.; Kurczanko G. Krankheitsbeschworungen bei russischen Bauern in der Bukowina // Am Ur-Quell. – Hamburg, 1891. – В. II. – Hf. 1. – S. 12-14;

⁵⁶ Kurchanko Н. Нѣкоторыя ystoryko-heohrafycheskyia svѣдѣniia о Bukovynъ. – S. 101 – 108. Kaindl R.F. Geschichte von Czernowitz von den altesten Zeit bis zu Gegenwart. – Czernowitz: Uniwersitats – Buchhandlung H.Pardini, 1908. – 227 s.;

⁵⁷ Kaindl R.F. Zauberglaube bei den Ruthenen in der Bukowina und Galizien // Globus. – Braunschweig, 1892. – LXI. Band. S. 279 - 282; Kaindl R.F. Die Huzulen // Herzogthum Bukowina in Wort und Bild. – Wien, o. j. – S. 171-282;

⁵⁸ Kaindl R. F. Hutsuly: ykh zhyttia, zvychai ta narodni perekazy. – Chernivtsi: Molodyi bukovynets, 2000. – 208 s.;

⁵⁹ Kaindl R. F., Manastyrskiy O. Rusyny na Bukovyni // pereklad z nim. V. Ivaniuka, pisliamova M. Chuchka/ R.F. Kaindl, O. Manastyrskiy. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2007. – 192 s.

⁶⁰ Manastyrskii A. D. Na Velykden // Bukovynsky Vѣdomosty. – 1895. – 25 marta (6 apreliia); 2 (14) apreliia. – S. 3-4;

⁶¹ Kozaryshchukъ V. Bukovynko – rusky prymovky // Bukovynsky Vѣdomosty. – 1896.- 14 (26) yanvaria; 21 yanvaria (2 fevralia); 25 fevralia (8 marta); 9 (21) yunია;

⁶² Kozaryshchuk V.M. Yzъ bukovynskykhъ karpatskykhъ hoгъ // Nauka. Ezhemѣsiachnyi yllustrirovannyi zhurnalъ dlia russkoho naroda za 1889-i hoдъ. Hoдъ yzdaniia XVIII. – Vѣna, 1889.-S. 729-744;

⁶³ Kozaryshchukъ V. Bukovynko – rusky prymovky // Bukovynsky Vѣdomosty. – 1896. – 21 yanvaria (2 fevralia). – S. 1;

⁶⁴ Simiginowicz-Staufe L.A. Die Volkergruppen der Bukowina. Ethnographisch-culturhistorische Skizzen. – Czernowitz: Buchdruckerei H.Czopp, 1884.- 203 s.;

⁶⁵ Boltarovich Z. Ie. Narodne likuvannia ukraintsiv Karpat kintsia KhKh – pochatku KhKh st. – Kyiv: Naukova dumka, 1980. – 120 s.;

⁶⁶ Boltarovich Z.E. Obshchieslavianskye y spetsyfycheskye cherty narodnoi medytyny ukraynskoho naseleniia Karpat // Etnycheskye y etnografycheskye hruppy v SSSR y ykh rol v sovremennykh etnokulturnykh protsesakh. (Tezysy dovladov). – Ufa, 1989. – S. 15-17;

⁶⁷ Boltarovich Z. Ie. Narod i zasoby likuvannia na Bukovyni // 50 rokiv voziednannia Pivnichnoi Bukovyny z Radianskoiu Ukrainoiu u skladi SRSR.: Tez. dop. Konf./ traven, 1990r./.. – S.243-244;

⁶⁸ Zmoșu V. Un sat bucovinean pe valea Siretului: Pătrăuții de Jos. Mărturii spirituale/ Valeriu Zmoșu/ - Cernăuți: Editura Alexandru cel Bun – Zelena Bucovina, 2006. - 400 p.

⁶⁹ Moysey A.A. Tradytiina kultura naselennia Bukovyny u naukovykh pratsiakh rumunskykh doslidnykiv druhoi polovyny KhKh – pochatku KhKh st. – Chernivtsi: Ruta, 2005; Moysey A.A. Maghia i mantica u narodnomu calendari shidnoromanskogo naselennia Bukoviny. –

Chernivtsy, 2008. – 320 s.: il. 16; Moysey A.A. Agrarny zvychai ta obryady u narodnomu calendari shidnoromanskogo naselennia Bukoviny. – Chernivtsy, 2010. – 304 s.: il. 36.

Antony Moysey. Funeral aspects of folk healing practices of the Ukrainian and Romanian population in Bukovina (historiographical review). The research belongs to review articles and deals with the describe and analyze of available sources and literature on the subject of traditional medicine in Bukovina. Article is written by the author based on comparative analysis of materials of field studies and students questionnaires from different regions of Ukraine and Bukovina. Compared to previous publications presented article adds many new data focused on specific issues of traditional medicine by Ukrainians and Romanians in our region. This research is devoted to the development of the ethnological science in Ukraine and Bukovina. For ex., the works of S. Boltarovich, V. Borisenko, A. Boriak, N. Gavrilyuk, A. Stryzhakovskoyi, G. Kozholyanko, M. Mayerchik, I. Shcherbakov and others. The reason of articles research is also the absence of special articles devoted to this subject for the Romanians and Moldovans in Bukovina and their relationships in the traditional medicine field with Ukrainians.

A huge factual material is collected by field research in 1997 - 2016 years. This basis accumulate a personal archive of the author. It deals with various aspects of folk healing practices in Romanians and the Ukrainian Bukovina ethnographic zones.

As a result of the field research was obtained ethnographic information on traditional medicine originating from 65 localities of Ukraine (12 regions: Vinnytsia, Volyn, Zhytomyr, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Kirovohrad, Lviv, Rivne, Ternopil, Khmelnytsky, Chernivtsi and Chernihiv). Accumulate a database for the work - answers to the questionnaire, respondents recorded from Romanian villages Chernivtsi region, providing an opportunity to for comparative analysis of materials with traditional medicine. A large number of the questionnaire are such as: the period of women pregnancy and treatment of newborns. In addition to rational methods of treatment was investigated as part of the irrational: the mythological picture of pathogens, spells, fumigation, magical items and ingredients used in the past in the treatment of diseases and so on.

So, existing source base and historiography ethnographic studies on traditional medicine in Ukrainian and Romanian Bukovina enough volume and allows the researcher to enter into the details of medical practice Bukovinians level existing at some point common diseases, ideas about the causes of disease, means and methods of treatment.

Key words: folk medicine, herbal medicine, Bukovina, Romanian population of Bukovina, Ukrainian population of Bukovina, ethnography.

Мойсей Антоній – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: історія української культури, історія України, традиційна культура населення Буковини, взаємовпливи в сфері традиційної культури українського та східнороманського населення Буковини, процеси етнокультурної ідентичності в прикордонних регіонах. Автор 175 наукових праць, в тому числі 5-х монографій.

Moysey Antony – Doctor of Historical Sciences, Chief of the Social Sciences and Ukrainian Studies in Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Research inter-ests: history of Ukrainian culture, history of Ukraine, traditional culture of Ukrainian population, interplay in area of traditional culture of Ukrainian and eastromanian population of Bukovina, processes of ethnocultural identity in border regions. Author of 175 scientific publications including 5 monographs.